

TENOJOEN KALASTUSSOPIMUKSEN 6 JA 7 ARTIKLAN MUKAINEN PÖYTÄKIRJA LOHENKALASTUSMAHDOLLISUUKSIEN SEKÄ KYTTYRÄLOHEN KOHDENNETUN POISTOPYYNIN TARPEELLISUUDEN TOTEAMISESTA TENOJOEN VESISTÖN KALASTUSSÄÄNNÖN 4, 5 JA 35 §:N MUKAISESTI**Tausta***Tenon kalastussopimus, kalastussääntö ja niiden voimaansaattamislaki*

Kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain (176/2017, *voimaansaattamislaki*) 2 §:ssä säädetään, että maa- ja metsätalousministeriö tekee Norjan hallituksen tai tämän määräämän viranomaisen kanssa kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen (SopS 42/2017, *kalastussopimus*) 6 ja 7 artikloissa tarkoitetun sopimuksen kalastussäännön määräyksistä poikkeamiseksi. Voimaansaattamislain 2 §:ssä säädetään myös, että kalastussäännön 4 ja 5 §:ssä tarkoitetuista lohenkalastuskiintiöistä ja lohenkalastuksen sallimisesta päätetään vuosittain kalastussopimuksen 6 ja 7 artiklan mukaisesti. Kyttyrälohen kohdennetun poistopyynnin tarpeellisuus on myös määrätty arvioitavaksi kalastussopimuksen 7 artiklan mukaisesti kalastussäännön 35 §:n 2 momentissa.

Kalastussopimuksen 6 artiklan mukaan ”Hallitukset tai niiden määräämät viranomaiset voivat tämän sopimuksen 1 artiklassa mainitun tavoitteen saavuttamiseksi ja kummankin osapuolen kansallisen lainsäädännön puitteissa sopia kalastussäännöstä poikkeavista määräyksistä, jos se on välttämätöntä kalakantojen elinvoimaisuuden turvaamiseksi, heikentyneiden tai heikentymisvaarassa olevien kalakantojen suojelemiseksi tai elvyttämiseksi taikka jos kalakantojen tila sen sallii.”

Lisäksi kalastussopimuksen 7 artiklassa todetaan, että ”Osapuolten yhteinen seuranta- ja tutkimusryhmä sekä toimivaltaiset viranomaiset arvioivat kalastussäännön ja siihen mahdollisesti tehtyjen poikkeavien määräysten vaikutuksia parhaan lohikantojen tilasta ja kehityssuunnista käytettävissä olevan tiedon perusteella vuosittain. Kalastusoikeuden haltijat otetaan mukaan arviointityöhön”, mitä tarkoitusta varten perustetusta Tenon lohikantojen hoitotyöryhmästä on säädetty voimaansaattamislain 5 a §:ssä.

Kalastussopimuksen 7 artiklassa todetaan myös, että ”Tarvetta toteuttaa kalastussäännöstä poikkeavia määräyksiä on arvioitava sellaisena ajankohtana, että tutkijoilla ja keskeisillä paikallisilla sidosryhmillä on mahdollisuus vaikuttaa arviointiin ja että kansalliset säännökset voivat tulla voimaan viimeistään sen vuoden huhtikuun 1 päivänä, jolloin poikkeavat määräykset tulevat voimaan. Hallitusten tai niiden määräämien viranomaisten välinen sopimus kalastussäännöstä poikkeavista määräyksistä kirjataan erilliseen pöytäkirjaan.”

Päätöksentekoprosessi

Suomi ja Norja ovat arvioineet tarvetta sopia kalastussäännöstä poikkeavista määräyksistä kalastussopimuksen 6 artiklan mukaisesti. Muutosehdotuksia on valmisteltu voimaansaattamislain 5 a §:n mukaisesti Tenon lohikantojen hoitotyöryhmässä ennen varsinaista maiden välistä neuvottelua. Esillä olleista Suomen ehdotuksista kalastussäännöstä poikkeaviksi määräyksiksi koskien kyttyrälohen kohdennettua pyyntiä sekä muiden lajien kalastusta ei kuitenkaan valmistelussa tai neuvotteluissa päästy yhteisymmärrykseen. Tästä syystä pöytäkirjaan ei ole kirjattu ehdotuksia kalastussäännön muutoksiksi vuodelle 2025, joten vuonna 2024 voimaan tullutta kalastussääntöä sovelletaan sellaisenaan.

Sen sijaan pöytäkirjaan on kirjattu kalastussäännön 5 ja 35 §:n toteuttamisesta maiden kesken todettu tilanne. Kalastussäännön 5 §:ssä määrätään, että lohenkalastuksen sääntelyn lähtökohtana on Tenon vesistön eri

lohikantojen viikoittainen esiintyminen Tenojoen pääuomassa prosenttiosuuksina (kalastussäännön liite *Taulukko 1*), joita verrataan Tenon vesistön lohikantojen vuosittaisessa tilaraportissa esitettyyn lohikantojen tilaan.

Kalastussopimuksen 6 ja 7 artiklassa tarkoitettut viranomaiset ovat arvioineet kalastussäännön 5 §:n mukaisesti lohenkalastusmahdollisuuksia tulevalle kalastuskaudelle. Tätä on edeltänyt asian valmistelu Suomen ja Norjan välisessä Tenon lohikantojen hoitotyöryhmässä, jonka työskentelyyn ovat osallistuneet Suomen puolelta ministeriön lisäksi myös Tenon kalastusoikeuden haltijoiden edustajat sekä Lapin ELY-keskus. Lähtökohtana on ollut kalastussäännön 5 §:n mukaisesti tieto Tenon vesistön eri lohikantojen viikoittaisesta esiintymisestä Tenojoen pääuomassa, jota on verrattu Tenon vesistön lohikantojen tila-arvioon Tenon lohikantojen tila 2024 -raportin perusteella. Hoitotyöryhmän antaman suosituksen mukaan edellytykset lohenkalastuksen sallimiselle eivät täyty tulevalle kalastuskaudella, koska ainoastaan Utsjoen vesistön lohikannat on arvioitu heikointa kannan tilaluokkaa paremmaksi, eikä niiden saalisuus rajajokialueella yksinään riitä ylittämään lohenkalastuksen sallimiselle 5 §:ssä asetettua rajaa. Suomen ja Norjan toimivaltaiset viranomaiset ovat todenneet, että tällä hetkellä ollaan kalastussäännön 5 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaisessa tilanteessa eli lohenkalastusta ei voida sallia kalastuskaudella 2025.

Kalastussäännön 35 §:n 2 momentissa säädetään, että kyttyrälohen kohdennetun poistopyynnin tarpeellisuus arvioidaan vuosittain kalastussopimuksen 7 artiklan 2 kohdassa tarkoitettun arvioinnin yhteydessä. Hoitotyöryhmä antoi suosituksen myös kyttyrälohen kohdennetun poistopyynnin sallimisesta kalastuskaudella 2025 ja Suomen ja Norjan toimivaltaiset viranomaiset ovat todenneet, että vuonna 2025 on tarve kyttyrälohen kohdennetulle poistopyynnille kalastussäännön 35 §:n 2 momentin mukaisesti.

Suomen ja Norjan neuvotteluissa saavutettiin ehdotus pöytäkirjaksi, josta pyydettiin lausuntoja 12.-28.3.2025.

Maa- ja metsätalousministeriö on neuvotellut Saamelaiskäräjien kanssa saamelaiskäräjälain (974/1995) 9 §:n mukaisesti kalastussopimuksen 6 artiklan mukaisista kalastussäännön muutostarpeista tulevalle kalastuskaudelle 20.12.2024 ja 17.3.2025.

Vuoden 2025 lohenkalastusta ja kyttyrälohen kohdennettua pyyntiä koskevien määräysten biologiset perusteet

Kalastussäännön 5 §:ssä on asetettu lohikantojen tilaan ja hoitotavoitteeseen perustuvat ajankohdat sille, milloin lohenkalastus avattaisiin ja miten kalastusta laajennettaisiin, kun lohikantojen tila paranee.

Lohenkalastuksesta on säädetty portaittain, lohikantojen tilan, lohikantojen elpymisen ja eri lohikantojen Tenojoen pääuomassa tunnettujen vaellusajankohtien mukaan. Sääntelyn lähtökohtana on tieto Tenon vesistön eri lohikantojen viikoittaisesta esiintymisestä Tenojoen pääuomassa, jota verrataan vuosittain Tenon vesistön lohikantojen tila-arvioon Suomen ja Norjan yhteisen Tenon lohikantojen seuranta- ja tutkimusryhmän vuosittaisen raportin perusteella.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaisesti lohenkalastusta ei voida sallia niinä viikkoina, joissa yli 20 % pääuomassa tietyn ajanjakson aikana tavattavista lohista kuuluu punaisen kantaluokan lohikantoihin. Kalastuksen salliminen silloin kun lohikantojen tila on erittäin heikko, kasvattaisi riskiä siitä, että lohikantojen elpyminen estyy tai hidastuu merkittävästi. Osapuolten toimivaltaiset viranomaiset toteavat lohenkalastusta koskevan tilanteen edellä mainitun prosessin mukaisesti eikä siihen sisälly harkintavaltaa. 5 §:n mukaiset lohenkalastusta koskevat olosuhteet todetaan maiden välillä tehtävässä kalastussopimuksen 7 artiklan 4 kohdan mukaisessa pöytäkirjassa, joka saatetaan Suomessa kansallisesti voimaan valtioneuvoston asetuksella.

Kalastussäännön 35 §:n mukaisesti on myös arvioitava vuosittain tarvetta kyttyrälohen kohdennetulle pyynnille. Kyttyrälohella on tunnetusti hyvin tiukasti kaksivuotinen elinkierto. Pohjois-Atlantilla parittomien vuosien kyttyrälohikannat ovat huomattavasti vahvempia kuin parittomien vuosien kannat. Kyttyrälohen

voimakas nousu vuonna 2023 on todennäköisesti tuottanut uuden voimakkaan vuosiluokan tulevalle kalastuskaudelle, mistä syystä on perusteltua varautua lajin kohdennettuun poistopyyntiin.

Lohenkalastusta ja kyttyrälohen kohdennettua pyyntiä koskevien määräysten vaikutukset

Kalastussäännön 5 §:ään sisältyvän lohenkalastusta koskevan sääntelyn vaikutuksia Tenon rajajokialueen kalastukselle on käsitelty laajasti hallituksen esityksessä eduskunnalle kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen liitteessä olevan kalastussäännön korvaamisesta uudella kalastussäännöllä tehdyn sopimuksen hyväksymisestä sekä laiksi kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta (HE 9/2024 vp). Tilanne, jossa lohenkalastusta ei voida sallia, on otettu huomioon laajentamalla muiden lajien kalastusmahdollisuuksia uudessa kalastussäännössä. Lisäksi kalastussäännössä on muun muassa säädetty poikkeusluvasta opetus- tai kulttuuriperusteiseen lohenpyyntiin sekä osallistumisluvasta yleisen paikkakuntalaisluvan haltijan verkkopyydyksillä tapahtuvaan kalastukseen. Nämä tukevat osaltaan Tenon saamelaisen kalastuskulttuurin säilymistä, vaikka eivät korvaakaan lohenkalastusmahdollisuutta. Muiden lajien kalastusmahdollisuuksia laajentamalla turvataan myös muualla asuvien kiinteistönomistajien asemaa.

Kyttyrälohen poistopyynti on tarpeen kyseisen vieraslajin leviämisen hallitsemiseksi. Tätä varten kalastussääntöön on määritelty kalastustapoja, jotka perustuvat Tenolla perinteisestikin käytettäviin kalastusmuotoihin. Kalastussäännön mukaisella kyttyrälohen poistopyynnin ennakkosuunnittelulla, missä olennaista on oikeiden ajankohtien ja paikkojen valinta, voidaan välttää lohen sivusaaliita. Samalla tämänkaltaisen kalastus voi osaltaan tukea myös Tenon saamelaisen kalastuskulttuurin ylläpitoa.

Pöytäkirjan sisältö

Hallitusten valtuuttamat viranomaiset ovat todenneet, että kalastussäännön 5 §:n 2 momentin 1 kohdan mukaisesti vuonna 2025 lohenkalastusta ei voida sallia. Lisäksi osapuolet ovat todenneet, että vuonna 2025 on tarve kyttyrälohen kohdennetulle poistopyynnille kalastussäännön 35 §:n 2 momentin mukaisesti.

Lausuntopalaute

Lausuntopyyntö lähetettiin seuraaville tahoille: ympäristöministeriö, oikeusministeriö, ulkoministeriö, Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Luonnonvarakeskus, Saamelaiskäräjät, Suomen luonnonsuojeluliitto, Metsähallitus, Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö, Kalatalouden Keskusliitto, Rajavartiolaitos, Lapin poliisilaitos, Tenon kiinteistönomistajat, Tenonlaakson Yrittäjät, Saamelaismatkailu ja -yrittäjät, Tenon kalatalousalue, Lapin kalatalouskeskus, Lapin Vapaa-ajankalastajat ry, Alatalon osakaskunta, Pikkujärven osakaskunta, Iivanan osakaskunta, Outakosken osakaskunta, Utsjoen kirkonkylän osakaskunta, Vetsikon osakaskunta ja Nuorgamin osakaskunta. Myös muut kuin jakelussa mainitut tahot saivat antaa lausuntoja.

Lausuntoja pöytäkirjaluonnoksesta antoivat oikeusministeriö, Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, luonnonvarakeskus, Suomen luonnonsuojeluliitto, Metsähallitus ja Suomen vapaa-ajankalastajien keskusjärjestö.

Oikeusministeriö kiitti lausuntomahdollisuudesta, mutta totesi kuitenkin, että ei lausu asiasta.

Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus katsoi lausunnossaan, että pöytäkirjan ja asetusluonnoksen mukaisesti lohenkalastusta ei voida sallia lohikantojen äärimmäisen heikon tilan vuoksi kalastuskaudella 2025 Tenojoen vesistössä. Lisäksi Lapin ELY-keskus totesi lausunnossaan olevan perusteltua sallia kyttyrälohen poistopyyntihankkeita kyttyrälohen nousuennusteen vuoksi sekä kalastuskulttuurin ylläpitämiseksi ja että

Neuvotteleva virkamies
Tapio Hakaste

Norjan rakentamasta kyttyrälohen noususteestä jokivarren asukkaille koituvien negatiivisten sosiaalisten vaikutusten vuoksi ympäristövaikutusten arviointimenettelyä tulisi kansainvälisten velvoitteiden vuoksi harkita asiassa.

Luonnonvarakeskus totesi lausunnossaan, että viimeisimmän Tenojoen lohikantojen tilaa kuvaavan raportin mukaan kantojen tämänhetkinen tila ei tarjoa biologista perustaa lohenkalastuksen avaamiselle, ja piti pöytäkirjassa esitettyjä päätöksiä perusteltuina. Luonnonvarakeskus näki lisäksi perusteltuna varautua erilaisiin toimenpidevaihtoehtoihin kyttyrälohen torjumisen osalta.

Suomen Luonnonsuojeluliitto (SLL) totesi lausunnossaan, yhtyvänsä Suomen ja Norjan pöytäkirjan linjaukseen ja totesi, että muita kaloja voi edelleen kalastaa, vaikka lohi onkin rauhoitettu. Lisäksi SLL katsoi lausunnossaan, että alkuperäiskansa saamelaisten mahdollisuudet harjoittaa perinteistä elinkeinoaan asetettaisiin etusijalle kalastusluvista päätettäessä, kun lohenkalastus on tulevaisuudessa taas mahdollista.

Metsähallitus totesi lausunnossaan pitävänsä Tenojoen kalastussäännön vuotta 2025 koskevia täsmennyksiä perusteluina, eikä esittänyt huomioita tai kommentteja lausuttavana olevaan pöytäkirjaan tai valtioneuvoston asetukseen.

Suomen Vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö (SVK) totesi lausunnossaan kannattavansa Tenon atlantinlohikantoihin kohdistuvan kalastuksen väliaikaisen rajoittamisen jatkamista. Lisäksi SVK katsoi lausunnossaan, että Suomen ja Norjan välisissä neuvotteluissa olisi tullut päätyä lopputulokseen, jossa olisi kevennetty kyttyrälohen kalastusta koskevia sääntöjä, sekä pidennetty muiden lajien kuin lohen kalastuskautta vuodeksi 2025. SVK totesi lausunnossaan, että vapakalastuksen säännöt on kyttyrälohien kalastamisen näkökulmasta jätetty epäedullisiksi.

Asetuksen voimaantulo

Pöytäkirja ei sisällä lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä eikä sen hyväksyminen siten edellytä eduskunnan myötävaikutusta. Pöytäkirjan tekeminen ja allekirjoitusvaltuuksien myöntäminen kuuluu Suomen ja Norjan välillä tehdyn Tenon kalastussopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain (176/2017) 2 §:n mukaan maa- ja metsätalousministeriölle.

Maa- ja metsätalousministeriö on päätöksellään 28.3.2025 hyväksynyt pöytäkirjan ja valtuuttanut hallitusneuvos Vilppu Talvitien osastopäällikkö Tuula Packalenin sijaisena allekirjoittamaan pöytäkirjan. Pöytäkirja on allekirjoitettu 31.3.2025. Kummankin sopimuspuolen tulee ryhtyä allekirjoitetun pöytäkirjan voimaansaattamiseen. Pöytäkirjassa on todettu, että pöytäkirjan mukainen määräys sisällytetään kummankin sopimuspuolen kansalliseen lainsäädäntöön siten, että kansalliset määräykset voivat tulla voimaan viimeistään 1 päivänä huhtikuuta 2025. Asetus ehdotetaan tulemaan voimaan 4.4.2025.